

Annales d'Histoire des Facultés de Droit et de la Science Juridique.
No 3, Paris 1986.

Stowarzyszenie badania historii wydziałów prawa (*Société pour l'Histoire des Facultés de Droit*) rozszerzyło na podstawie uchwały zebrania walnego z roku 1985 pole swoich zainteresowań na dziedzinę historii nauki prawa, co znalazło wyraz także w jego nazwie przez dodanie odpowiedniego uzupełnienia w postaci *et de la science juridique*. Recenzowane roczniki są organem tego stowarzyszenia. Wychodzą one w dwóch tomach rocznie. Jak informuje w słowie wstępnym do trzeciego tomu prezes Towarzystwa, prof. Roland Drago, również i w nazwie tego organu nastąpi zmiana, termin *Annales* zostanie już w następnym tomie zastąpiony terminem *Revue*.

Opublikowane w trzecim tomie rozprawy zgrupowane są w dwóch działach: historia wydziałów prawa oraz historia wiedzy prawniczej. Poprzedza je artykuł z dziedziny ikonologii: *Le législateur, poète et barbare*, którego autorem jest Jacques Foviaux. Na szerokim tle historyczno-prawnym zajmuje się autor kodeksem prawa salickiego, przechowywanym w opactwie Sankt Gallen (sygnatura: Codex Sangallensis 731), a spisany około roku 793 ręką pisarza o nazwisku Vandalgarius. Przedmiotem szczególnego zainteresowania J. Foviauxa stał się rysunek piórką z karty 234 kodeksu, której reprodukcja zdobi okładkę omawianego tomu *Annales*. Trzymaną przez pisarza w lewej ręce kartę z dziesięcioma znakami rozszyfrowuje autor jako tablicę z dziesięciorgiem przykazań, natomiast laskę trzymaną w prawej ręce określa jako oś świata, odpowiednio do pojęć i gustów epoki Karola Wielkiego.

Część poświęconą historii wydziałów prawa otwiera artykuł Henriego Gillesa o wydziale prawa uniwersytetu w Tuluzie w XVI w., kiedy to studia prawnicze odbywał tam Jean Bodin (*La Faculté de droit de Toulouse au temps de Jean Bodin*). Dowiadujemy się z niego, jakie katedry wchodziły w skład tego wydziału i kim byli profesorowie stanowiący ich obsadę.

Następują trzy artykuły mające za przedmiot nauczanie prawa w Szkołach Centralnych na przełomie między *ancien régime* a kodeksem Napoleona. Jean Imbert relacjonuje stan nauki prawa w czasie rewolucji (*L'enseignement du droit dans les Ecoles Centrales sous la Révolution*). Mówi o profesorach i studentach, o programach studiów, o braku zdecydowania w tej materii po stronie władz rządowych, o metodach nauczania, wreszcie daje negatywną ocenę generalną nauczania prawa w tym czasie.

Jean-Louis Halperin zajął się wynikami ankiety rozesłanej przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych za Dyktoriatu w sprawie studiów prawniczych w Szkołach Centralnych (*Une enquête du Ministère de l'Intérieur sous le Directoire sur les cours de législation dans les Ecoles Centrales*), na którą nadeszło odpowiedź 67 profesorów. Odpowiedzi ich zostały poddane analizie przez utworzoną wtedy Radę Oświecenia Publicznego (*Le Conseil d'instruction publique*). Rada miała zorientować się w słabościach nauczania prawa i miała opracować projekt naprawy aktualnego stanu rzeczy. Najogólniej oceniono stan nauczania prawa jako gorszy niż nauczania tego przedmiotu w czasie *ancien régime*.

Jacques Bouineau omówił kurs nauki prawa, jaki w roku IX miał miejsce w Szkole Centralnej w Saintes (Dep. Charente-Maritime): *Un cours de législation en l'an IX. Les cahiers de Jean-Jacques Germain Meaume, professeur à l'Ecole Centrale des Saintes*. Informacje pochodzą z rękopisu, składającego się z sześciu zeszytów, zapisanych ręką profesora prawa Meaume. Autor artykułu zajął się bliżej jego osobą, po czym przedstawił strukturę kursu nauki prawa, program

nauczania, które w przypadku prof. Meaume'a było ukierunkowane nie na prawo publiczne, lecz na prawo prywatne. Zeszyty, o których mowa, zawierają wyspecyfikowany plan wykładów, składający się z 45 „tytułów” o dokładnie określonej tematyce. Autor artykułu podaje również źródła, z których korzystał wykładowca, przygotowując swoje wykłady. Wreszcie przedrukowuje wykład, dotyczący osób zaginionych — *in extenso*.

W czasy najnowsze przenosi nas artykuł o reformie studiów prawnych z 1954 r. (*Tradition et modernité dans l'enseignement du droit. La réforme de la licence en droit du 27 mars 1954*), którego autorką jest Jacqueline Gatti-Montain. Reforma ta stanowi kompromisowe wyjście między tendencjami do zachowania tradycji, a tendencjami do modernizacji studiów. W trakcie przygotowywania projektu reformy, a także po jego zrealizowaniu rozbieżne były też poglądy na temat treści nauczania, a także w kwestii specjalizacji. Autorka przedstawia bliżej te poglądy, jak również przebieg wprowadzania reformy w życie, poglądy prawników i profesorów prawa, powody oporu przeciwko reformie. Generalnie rzecz biorąc, jest to spór o cel studiów prawnych — czy mają one mieć charakter techniczno-zawodowy, czy też również ogólnokształcący.

Na część drugą omawianego tomu „Annales” składają się dwa obszernie studia. Pierwsze, które wyszło z pod pióra Cathérine Secrétan, omawia najwcześniejsze reakcje niderlandzkie na dzieło *De Cive* Thomasa Hobbesa (*Premières réactions néerlandaises à Hobbes au XVIIe siècle*). Są to tezy Lamberta van Velthuysen zawarte w jego *Epistolica dissertatio de principijs justis et decoris, continens apologiam pro tractatu clarissimi Hobbaei, De Cive* (1651 r.) oraz dwa dziełka Piotra de la Court: *Consideration van staat ofte Politike Weegschaal* (1660) i *Politike Discoursen* (1662). Obaj autorzy podchodzą do idei T. Hobbesa z pozycji kartezjanizmu i religii. C. Secrétan ilustruje poglądy obu autorów tekstami przedrukowanymi na piętnastu stronach wyjątków z ich dzieł.

Ważny etap w rozwoju konstytucjonalizmu europejskiego omawia Stéphan Rials w rozprawie o zagadnieniach konstytucjonalizmu w latach 1814-1815 (*La question constitutionnelle en 1814-1815; dispersion des légitimités et convergence des techniques*). Autor analizuje m.in. konstytucję „senatorską” oraz przyczyny jej upadku, rolę, jaką odegrał w tym czasie Benjamin Constant, różne aspekty legitymizmu, wreszcie różne problemy „techniczne” konstytucjonalizmu.

Trzeci tom wzbogacony jest bogatą bibliografią prac dotyczących historii uniwersytetów francuskich od XVII w. do rewolucji, oddzielnie dla każdego uniwersytetu. Taką bibliografią prac dotyczących uniwersytetów nowoczesnych ukazała się w „Annales” z 1984 r. Po dziale recenzji opublikowany został spis członków stowarzyszenia badania historii uniwersytetów.

Tom czwarty zawierać będzie referaty wygłoszone na seminarium historii prawa, poświęconym doktrynie i prawu natury, natomiast tom szósty z r. 1988 zawierać będzie materiały z kolokwium, które ma się odbyć w jesieni 1987 r. na temat: *Wydziały prawa i polityka w średniowieczu*.

WITOLD MAISEL (Poznań)

Die Carolina. Die peinliche Gerichtsordnung Kaiser Karls V. von 1532, hrsg. Friedrich-Christian Schroeder (=Wege der Forschung, Band 626), Wiss. Buchgesellschaft, Darmstadt 1986, ss. 337.

Zgodnie z koncepcją serii publikacja stanowi wybór ważniejszych wypowiedzi naukowych o *Constitutio Criminalis Carolina*, zaopatrzonych bardzo zwięzłym